

SOCIOLOGIE VENKOVA

Corrado Barberis: *Sociologia Rurale. Edizioni Agricole, Bologna, 1965, s. 385.*

V zemědělském nakladatelství v Bologni vyšla koncem roku 1965 „Sociologie venkova“ (Sociologia Rurale) Corrado Barberise. V Itálii pracuje již delší dobu velice aktivní skupina zaměřená k socioekonomickému a sociologickému zkoumání otázek zemědělství, rolnictva a venkova. V ní Barberisovi náleží významné místo nejenom proto, že je sekretářem „Italské společnosti pro sociologii venkova“ (Società Italiana di Sociologia Rurale), založené v r. 1959, a hlavním redaktorem revue „Sešity sociologie venkova“ (Quaderni di Sociologia Rurale) a „Venkovská společnost“ (Società Rurale), kterou tato instituce vydává. Barberis rozvíjí i pedagogickou činnost: jako docent přednáší sociologii venkova na universitách v Bologni a ve Florencii. Pro svou intenzivní činnost badatelskou patří mezi přední členy Italského ústavu zemědělské ekonomiky (Istituto Nazionale di Economia Agraria – INEA), a to nejenom jako jeden ze spolupracovníků prof. Giuseppe Medici na významném díle o „Rozdělení pozemkového vlastnictví v Itálii“ (La distribuzione della proprietà fondiaria in Italia) z r. 1956, nýbrž i samostatnými studiemi, jako např. „Teorie a historie agrární reformy“ (Teoria e storia della riforma agraria) z r. 1957 a „Rurální migrace v Itálii“ (Le migrazioni rurali in Italia) z r. 1960. Z četných drobnějších prací je u nás známa např. Barberisova studie o „Ženě v italském zemědělství“.

Nyní tedy Barberis předkládá dílo systematického charakteru a pokouší se o vytvoření soustavy základních poznatků tohoto, i v Itálii poměrně mladého sociologického oboru. Barberisova „Sociologie venkova“ má celkem 385 stran. V deseti kapitolách pojednává o sociologii venkova a společnosti, o sociologické analýze zemědělského závodu, o profesionální a teritoriální mobilitě rolnického obyvatelstva, o italském modelu mobility rolnického obyvatelstva, o půdním vlastnictví a typech zemědělského závodu, o rolnické rodině, o demografii rolnického obyvatelstva, o jeho biofyzických charakteristikách, o jeho kulturním životě a o zemědělství jako profesi. Připojena je informace o statistických pramenech, nezbytných pro sociologická zkoumání. Instruktivní jsou i texty formulářů, kterých autor použil při některých sociologických výzkumech.

Kniha je v podstatě uspořádána jako učebnice. Jako Kolb, Smith, Taylor a mnoho jiných autorů známých textbooků sociologie venkova, připojuje i Barberis ke každé kapitole o-

tační otázky, které poskytují dobré vodítko k zevrubnějšímu studiu. Možnosti využití Barberisovy sociologie by se však podstatně zvýšily, kdyby nechyběl autorský a věcný rejstřík, resp. seznam použité literatury.

Po Hofsteeovi, Mendrasovi, Raceym a Blanckenburghovi představuje Barberisova práce další k systematizaci směřující dílo z oboru sociologie venkova, které bylo po druhé světové válce napsáno v západní Evropě. Jeho důležitou charakteristikou je důsledné zemědělsko-ekonomické východisko. Barberis organicky, vědomě a záměrně navazuje na zkušenosti politickoekonomické a zemědělskoekonomické vědy v Itálii a využívá velkého množství poznatků nashromážděných jejími vynikajícími představiteli, ať už to byli příslušníci starší školy, jako např. Cattaneo, Jacini, Serpieri a Einaudi, anebo současníci, jako Medici, Bandini, Tofani, Rossi-Doria. V hojně míře také navazuje na práce italské statistické školy reprezentované představiteli,

jako je Livi, Colletti, Molinari, Lorenzoni aj.

Není proto náhoda, že Barberisova sociologie uvádí Medici – nestor italských zemědělských ekonomů, přitom zakladatel „Italské společnosti pro sociologii venkova“ a její předseda. Českému čtenáři jistě neujde Mediciho zmínka o nedůvěře vůči sociologii venkova, kterou v Itálii i dnes ještě lze najít zejména v kruzích zemědělských techniků, tj. mezi odborníky orientovanými ekonomickým a přírodovědeckým směrem. Medici k tomu podotýká, že ani vědecká zemědělská ekonomika v Itálii nevznikla náraz. Ke svému vývoji potřebovala celá desetiletí. Je proto pochopitelné, že i sociologie venkova „potřebuje čas, aby mohla vypracovat exaktní metodologii a poskytovat podklady pro racionální rozhodování“. Do řad sociologů Medici adresuje varování, že i v sociologii venkova syntéze musí předcházet „trpělivá a málo honosná práce analytická“.

Barberisova kniha by plným právem mohla nést název „italské rolnictvo v pohybu“. Přeměny rolnictva a zemědělství, jejich konkrétní projevy, jejich směr – to jsou otázky, o které Barberisovi v podstatě jde. Jeho interpretace těchto jevů a zejména určení jejich významu pro současnou italskou společnost by po právu mohly být předmětem nejen stručné recenze, ale celé řady studií, diskusí a rozborů. Barberisova práce odráží ostrá světla a stíny současné italské skutečnosti s aktuálními otázkami strukturální povahy a se zemědělstvím, v němž se vyvíjí a střetává právě celá řada kontrastů, nevyřešených v jiných oblastech společnosti. Z překladů odborné italské literatury jsou naši čtenáři informováni o závažnosti otázek, které souvisejí s integrací rolnictva, zemědělství a venkova do hospodářského, politického a institucionálního vývoje Itálie. Z marxistických pozic je řešil např. Grieco, Sereni aj. Nelze totiž zapomínat, že otázky jako charakter agrárních reforem a jejich společenská úloha, úloha rolnictva ve společenské dynamice, vztahy rolnictva a dělnické třídy, proces socializace zemědělství, otázka typu zemědělského závodu aj. nejsou jenom středem zájmu akademického bádání. Jsou to dnes v Itálii, a zvláště v některých jejích oblastech, žhavá témata politického boje.

Pro nás Barberis přináší i některé zajímavé podněty metodologického rázu, aktuální vzhledem k diskusím o předmětu sociologie venkova. Uvědomuje si totiž, jak se přeměny zemědělství a venkova odrážejí i v samotném vědním

oboru, který je zkoumá. Venkov přestal být synonymem zemědělství, rolník už není jediným výrobcem potravin. Odvětví sociologie, které ze zvyku nazýváme „sociologií venkova“, se dnes rozdvíjí: buď dochází ke zdůraznění zemědělské, tj. ekonomické složky a ke vzniku sociologie zemědělství jako ekonomické činnosti, resp. jako profese, nebo nabývá převahy geografický, resp. ekologický zřetel s koncentrováním na problémy venkova chápaného jako „ne-město“ (non-città). Výzkum „rurálních aspektů“ lokalit má však dnes podle Barberise smysl pouze jako výzkum jejich zemědělských složek.

Tradiční venkovské instituce mizí. Rolnictvo musí být zkoumáno jako společenská skupina, která se podílí na společenských jevech majících obecnou platnost v mikrosociálním i v makrosociálním měřítku. Namísto zkoumání venkovské společnosti pojímané jako svébytný celek nastupuje proto zkoumání skupin a sociálních rolí. Společenské jevy nelze podle Barberise oddělovat od skupin, neboť ty svou reakci podmiňují jejich průběh i výsledek. Musí být proto zkoumány prostřednictvím skupin a agregátů, které na ně reagují rozdílným způsobem.

Další pro nás zajímavá premisa je Barberisovo konstatování, že „analýza otázek zemědělské výroby se ukazuje jako málo plodná, je-li prováděna jenom z ekonomického hlediska“. Jestliže podklad pro zkoumání sociologické variability ekonomického chování v primitivních společnostech tvoří „modely kultury“ (zde Barberis vychází z moderní kulturní antropologie a používá konceptu, jehož autorkou je Ruth Benedictová), ve společnostech s vysokým stupněm industrializace a urbanizace se nelze vyhnout sociologické analýze samotného výrobce. Odtud důraz na znalost tzv. „lidského, tj. mimoekonomického činitele“. Barberis ukazuje vývoj této problematiky: již po první světové válce přední zemědělští ekonomové v zásadě uznali, že mezi faktory analýzy zemědělského podniku patří i „postoj podnikatele“. Mimoekonomické se hledalo v individuálně psychologické sféře.

V současné době převládá tendence odvozovat mimoekonomické činitele ne už z osobnosti zemědělce, z jeho charakteristických a psychologických vlastností, nýbrž ze sociálního chování – z chování vzhledem k dané sociální struktuře, skupině, kontextu. Statistická analýza se pak stává naprostou nezbytností. Zde právě Barberis vidí bod, v němž sociologie může a je povinna podat k vědeckému

rozboru zemědělského podniku svůj vlastní přínos. Ekonomické a podle našeho názoru i technické chování musí být proto analyzováno v souvislosti se sociální rolí nositele tohoto chování, se sociální strukturou. Sociologické parametry identifikující postavení v sociálním kontextu jsou nezbytné k tomu, aby dynamika zemědělského podniku byla plně objasněna. Odtud Barberisův závěr, že „bez sociologických parametrů může být ekonomická analýza slepá... avšak sociologická analýza by byla prázdná, kdyby pro sociologické parametry nedokázala najít ekonomické kvantifikátory, pomocí nichž by vyjádřila jejich váhu vzhledem k výrobním výsledkům...“.

V těchto svých úvahách Barberis cituje také studii prof. Taubera a autorky této recenze o pracovních skupinách v zemědělských družstvech, která byla uveřejněna v časopisu „Sociologia Ruralis“ vydávaném v Holandsku. Pozici obou autorů uvedené studie označuje jako „pokus o konstituování sociologie zemědělského podniku jakožto sociologie organizace pracovních procesů“. V tomto smyslu vyzněla i Barberisova recenze uvedené studie, uveřejněná v Itálii. Na několika místech najdeme i odkazy na práci sovětských, polských a jugoslávských sociologů venkova. Barberis tedy zná i své marxistické kolegy, cituje jejich práce a považuje je v evropské sociologii venkova a zemědělství za badatelský přínos. Je třeba kvitovat i Barberisovu snahu o osobní setkání s československými rurálními

sociology ke vzájemnému poznání a k projednání otázek společného zájmu, jako se to stalo v r. 1963 s polskými sociology při kolokviu v Římě.

I při výhradách k celkovému pojetí dynamiky sociálního vývoje italské vesnice, jak už bylo výše naznačeno, lze závěrem konstatovat, že Barberis napsal velmi podnětnou práci, která sociologickou analýzu zemědělství a rolnictva důsledně staví na ekonomický základ, programově se soustřeďuje na propracování styčných bodů mezi sociologií a zemědělskou ekonomikou; sociologickou analýzu zemědělství a rolnictva však zároveň důsledně opírá o poznatky obecné sociologické teorie, odmítá psychologizující redukci, zdůrazňuje skupinové jevy, strukturální souvislosti, kvantifikaci a nezbytnost statistického rozboru. Sympatický je přitom i humanistický tón: i když sociální a sociálně psychologické jevy, jejichž nositelem je člověk, mají objektivitu, kterou je třeba co nejexaktněji měřit, aby se výsledky mohly stát podkladem „sociálního inženýrství“ — vědecké sociotechniky, sociologie sama není vědou technickou, ale vědou o člověku a jeho společenském blahu. Zdá se mi, že Barberis patří mezi ty, kteří jsou přesvědčeni, že sociologie by tento svůj humanistický základ nikdy neměla ztratit ze zřetel.

E. HORÁKOVÁ,

Institut sociologie venkova a historie zemědělství při VÚZE, Praha 2, Máne-sova 75

Podepsáno k tisku dne 1. 12. 1966